

El patrimoni immoble conegut del comte Oliba, el futur abat i bisbe, i la confusió historiogràfica que ha provocat

Sens dubte el bisbe i abat Oliba és un dels personatges medievals més populars i coneguts però també és cert que de la seva etapa com a laic, que va durar uns trenta anys, no en sabem gairebé res. Durant els vint primers tenim constància que va acompanyar els seus pares i germans en alguna dotació monàstica i en algun acte públic més. Els deu anys següents apareix com a comte en poc més d'una vintena de textos, gairebé tots resums o referències, fins que professa com a monjo al monestir de Ripoll. A partir d'aquest moment sí que el trobem ben documentat.

Però sovint l'Oliba que coneixem a través dels llibres, exposicions o documentals no és el personatge real sinó la idealització d'aquesta figura que s'ha anat forjant a través dels segles i que va començar ja des del moment de la seva mort, una exaltació promoguda sobretot per l'estament eclesiàstic (Cingolani 2014). Com a bisbe de Vic i abat de Ripoll i Cuixà, el seu poder senyorial i la seva influència ideològica i política el van convertir en un personatge poderós, i per tant la seva figura va començar un procés de sublimació que ha continuat en els nostres dies. Tradicionalment se li atribueix la creació de les Assemblees de pau i treva, tot i que van començar una dècada abans que ell professés com a monjo (Martí 2008), i la creació de les sagreres, aspecte que també ha estat qüestionat (Martí 2008). Si observem el context social de l'època i hi reflexionem, ens adonarem que Oliba, com que era comte, havia d'actuar com a tal i que quan va ser abat i bisbe va continuar perpetuant el poder dels nobles i dels eclesiàstics sobre els camperols, ja que si no hagués estat així els poderosos laics i eclesiàstics no s'haurien arriscat mai a donar-li dignitats tan importants; ans al contrari, li haurien impedit el seu ascens. Però, a qui li interessa contrastar o pensar sobre això quan el personatge idealitzat i bona persona d'Oliba està de moda i ven? Potser ens hem de plantejar si volem fer ciència o si volem vendre una imatge o un reclam turístic.

La intenció del present article és intentar determinar l'abast de

Josep Camprubí
i Sensada, doctor
en Filosofia i
Lletres (especialitat
història), i membre
del seminari
de Paleografia,
Codicologia i
Diplomàtica de la
UAB

les propietats immobles conegudes d'Oliba, extreure'n conclusions i mostrar com la interpretació d'aquests fets sense tenir en compte el context ha provocat confusions historiogràfiques i patrimonials.

Completen l'article tot un seguit de mapes que s'han pogut realitzar gràcies a l'ajut informàtic que hem rebut de Jaume Ruiz de Morales i Céspedes, al qual agraim la col·laboració. Les reconstruccions que hi apareixen són orientatives i poden variar d'un autor a un altre, ja que de vegades és impossible saber del cert fins on arribaven exactament els límits de les propietats que se citen. Hem utilitzat les partions naturals, com ara muntanyes o aigües, i s'ha tingut en compte si el text indicava afrontacions (externes al límit) o indrets inclosos (dins dels límits). També ens hi han ajudat els termes municipals actuals, ja que bona part són més o menys iguals que els límits de les parròquies altmedievals (Camprubí 2006, p. 155-170). Malgrat tot només hem pogut dibuixar els mapes d'aquelles propietats que als documents tenien els límits ben descrits i identificables.

El període comprés per a l'anàlisi comença el 990 (Junyent 1992, doc. 11, p. 17), data de la seva primera referència documental com a comte i com a administrador d'una propietat, i finalitza en el moment en què professa com a monjo al monestir de Santa Maria de Ripoll, en una data a l'entorn de 1002-1003, potser passat l'agost del 1003 (Junyent 1992, doc. 35, p. 42). Així, incloem tot el seu període com a comte.

Per tal de situar el lector, direm que el comte Oliba, conegut posteriorment com a *Cabreta*, l'any 988 es retirà al monestir de Montecassino, on morí el 990 (Junyent 1973). Tenia quatre fills, que, per ordre d'edat, eren Bernat (Tallaferro), Guifré, Oliba i Berenguer, i dues filles, una anomenada Adelaida i una altra Ingilberga (Junyent 1971, p. 9-10). En el moment de la renúncia o de la mort d'Oliba pare (el Cabreta), els drets comtals es repartiren entre els fills, de manera que Guifré rebé els de Cerdanya-Berguedà, Conflent i Capcir, i Bernat els de Besalú i Vallespir. La seva esposa Ermengarda, com a comtessa, degué gaudir de privilegis fins que morí, car apareix actuant en diverses ocasions, sobretot en terres berguedanes, acompanyada del seu fill Oliba (Camprubí 2019).

1. Descripció de les propietats

1.1. Comtat Berguedà

Alou d'Oriol a la riera de Navel o Anavel

El 30 de juliol de 990 (Junyent, 1992, doc. 12, p. 17-18; còpia) la comtessa Ermengarda i el comte Oliba (el seu fill) donaren a Oriol un alou en el qual Ermengarda tenia dret a la dècima per raó del seu esponsor amb el comte Oliba *Cabreta*, i llur fill Oliba el tenia en propietat per donació paterna i també per una altra escriptura de donació o cessió de terres que el seu pare havia fet amb l'esmentat Oriol i que se cita en el text. Aquesta donació que fan ha de ser alguna mena d'arrendament o bé una renovació dels tractes que Oriol tenia amb Oliba *Cabreta* i que ara, per raó d'haver estat traspasat l'alou a Ermengarda i al seu fill Oliba, cal tornar a fer. Corroboraria això el fet que enlloc s'especifica que els donadors hagin rebut diners, com seria el cas d'una compra, ni que hagin renunciat als drets que hi tenien.

Per l'est afrontava amb el vilar de Cixilà, pel sud amb el torrent de la font de Figuerola, per l'oest amb la riera de Navel i pel nord amb un bosc que era de Santa Maria de Serrateix. Dins seu hi havia cases, horts, prats, pastures, terres de conreu, terres ermes i boscos. Malgrat saber que limitava amb la riera de Navel i que era proper a Serrateix, la resta d'afrontacions són imprecises i la major part dels topònims no s'han conservat, cosa que ens dificulta el dibuix d'aquest alou sobre un mapa.

Segons el document, dit alou pertanyia al comtat Berguedà i estava dins del terme de Cardona, al lloc anomenat Anavel. Aquest és l'únic esment conegut de l'època en el qual Cardona ens apareix ubicat dins d'un comtat. Enlloc més no ens apareix una referència igual, ni al recull diplomàtic de Cardona (Rodríguez 2016) ni als documents desats a la Seu d'Urgell (Baraut 1979; Baraut 1980) ni en l'estudi referent al comtat d'Urgell (Vergés 2017). Anavel, l'actual Navel, sí que és un indret Berguedà (Camprubí 2006, p. 64).

Cellers

El 2 de gener de 995 (Junyent, 1992, doc. 17, p. 25-26) la comtessa Ermengarda i el seu fill Oliba donaren al monestir de Santa Maria de Serrateix, situat al comtat Berguedà, un alou que tenien en aquest comtat, al terme del castell de Pinós, també al Berguedà, al lloc anomenat *Selers* d'Oriol, una propietat que havien obtingut a través de dues permutes amb un personatge anomenat Oriol, una d'elles al terme del castell de Viver, a la vall d'Anavel (Navel), prop del bosc del monestir de Santa Maria.

No s'esmenten les afrontacions de la propietat però s'indica que contenia erms, arbres, prats, pastures, fonts, torrents i camins però no s'hi esmenta cap edificació.

Aquest document, a més a més d'estar en mal estat de conservació, ens planteja dues qüestions problemàtiques: la primera és que hi apareix el mot *milite*, gens usual al segle x, i la segona és que si el topònim *Selers* es refereix a *celler*, derivat de *cellera* o *sagrera*, aquestes no apareixen fins al 1045 (Martí 2008). Això ens fa pensar que podria tractar-se d'un text retocat o falsificat i per tant hem d'examinar amb cautela les informacions que ens dóna (Camprubí 2006, p. 198).

Castell d'Alareny

El 2 de novembre de 996 (Freedman 2003; Original) el comte Oliba va vendre al prevere Segfred i al seu germà Langobard un alou situat a Castell d'Alareny que Oliba anteriorment ja havia comprat a Segfred. Paul H. Freedman, transcriptor del document, pensa que tot plegat podria formar part d'un préstec però és molt difícil que puguem saber per què Segfred va vendre l'alou i després el va tornar a comprar ja que el text no ho especifica.

La propietat limitava amb Lloberes (est, prop de Sant Jaume de Frontanyà), la vila de Rotgers (sud, Sant Sadurní de Rotgers), la vila de Roset (oest) i pel nord amb *Castellaraco*. Podríem pensar que aquest darrer topònim es refereix al Catllaràs, muntanya situada al nord de Castell de l'Areny, però queda massa lluny dels indrets citats com a afrontacions, els quals estan ubicats a l'extrem sud de l'actual municipi i per tant ha de tractar-se de la muntanya dels Castellons, a tocar de l'actual nucli de Castell d'Alareny o bé fer referència al lloc on hi havia hagut l'antic castell, uns metres més al sud de l'actual església d'aquesta localitat (Camprubí

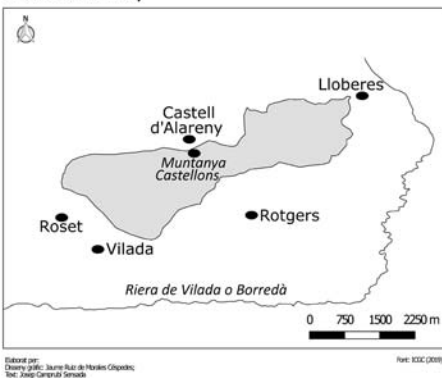
2006, p. 114). La propietat contenia cases, molins, horts, camps, pomeres, boscos, pastures, etc. El dibuix del terme, d'uns 10 quilòmetres quadrats, és aproximat: pel sud hem agafat com a límit la riera de Camp Rubí, que sembla que és la partició tradicional entre Castell d'Alareny i Borredà (o en aquest cas Rotgers) i la resta l'hem fet seguint l'orografia del terreny, que en algun cas es correspon amb els límits municipals actuals.

Pocs anys abans, l'11 de juliol de 988 (Baraut 1980, doc. 214, p. 45-47) el comte Borrell (de Barcelona, Osona-Manresa, Girona i Urgell), la seva muller Eimeruda i el fill Ramon permutaren amb el bisbe Sal·la i els canonges de la Seu d'Urgell tot un seguit de propietats que tenien al comtat d'Urgell i a la vall d'Andorra a canvi d'un seguit d'esglésies amb els seus drets: Sant Andreu de Sagàs, Santa Maria de Merlès, Sant Vicenç de Castell d'Alareny (totes al Berguedà) i Sant Esteve de Pardines (comtat Cerdanya). Llavors, si el comte Borrell tenia els drets de la parròquia de Castell d'Alareny i Oliba posseïa un alou dins del terme d'aquesta església, no podien xocar els interessos dels dos comtes? Possiblement no, perquè, tot i que Cebrià Baraut, transcriptor del document, diu que és original, nosaltres creiem que es tracta d'un document falsificat o suspecte ja que en la redacció apareix la paraula *sagrera*, un mot que no trobarem fins al 1045 (Martí 2008), i a més a més no s'esmenta cap d'aquestes propietats al testament del comte Borrell, redactat el 24 de setembre de 993 (Baraut 1980, doc. 232, pp. 63-65).

Bosc Grevolet

El 15 de juliol de 997 (Junyent, 1992, doc. 21, pp. 28-30) el comte Oliba donà al monestir de Sant Pere (de Frontanyà), fundat al comtat Berguedà, al lloc del castell de la Portella i en una part del terme de Santa Maria de la Quar, un alou que limitava per l'est amb l'actual riera de Merlès (*Adest*), per l'oest amb el riu Llobregat, pel nord amb el riu de Vilada i pel sud amb un indret il·legible. Dins seu contenia la vila de Terrades, les *Pilladas*, *Campo Talioso*, Pareds, Escobet i el bosc de Grevolet. El document, però, està falsificat (Camprubí 2006, p. 193-194), com també està falsificat o retocat un altre (Camprubí 2006, pp. 194), datat del 26 de gener del 1006-1007 (Bolòs doc. 5, p. 214-216), en el qual Doda i el seu fill Guifré donaren a Sant Pere de Frontanyà tot un seguit de propietats que havien obtingut per compra i donació del comte Oliba, situades prop d'aquesta església, als alocs de Sols i Calveroles, entre les quals hi ha una altra vegada les artigues del bosc de Grevolet, amb unes afrontacions que anaven de coll Jovell fins a Salga Plana (orient), la serra de Mascaró (est), al nord fins al riu de Borredà (nord) i el coll de Solanelles, Junyent, Grevolet, coll de Fiaitella, coll de Portella i puig Guarner (sud).

Castell d'Alareny

En canvi, tenim un document en què no trobem indicis de falsedat ni tergiversació, datat del 24 de juny de 1002 o bé de 1008 (Junyent, 1992, doc. 36, p. 42-43; còpia), en el qual Doda i el seu fill Guifré, tots dos de la Portella, donaren al monestir de Sant Pere de Frontanyà un alou amb tots els seus drets, anomenat les Artigues, que varen comprar al comte Oliba, situat al comtat Berguedà, a l'apèndix del castell de Frontanyà, al bosc anomenat Grevolet. Aquesta propietat afrontava amb el coll de la Selva Rodona, amb el coll de Trapa, amb el puig de la Guàrdia i amb el riu que passava per Frontanyà i anava fins a Godseneres o Gotzenes. L'extensió és similar a la del document anterior, ubicada al seu costat, però més reduïda que la del primer text i, per tant, qui creà els documents falsos o retocats n'amplià els límits per tal d'apropiar-se indegudament de més terres i justificar que ja les tenia abans de la cessió vertadera. La venda de la propietat de les Artigues per part del comte Oliba a Guifré es féu el 31 de gener de 1002, ja que així consta en una notícia de Caresmar (Ordeig 2014, doc. 6, p. 23).

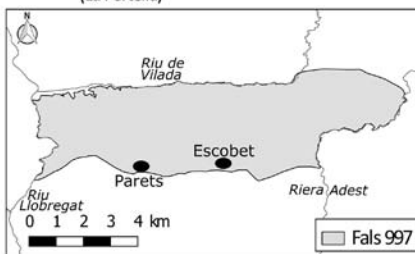
Doda i el seu fill Guifré eren els veguers del castell de la Portella (Camprubí 2006, p. 110-111). Aquest topònim acabarà imposant-se i a inicis del segle xi i substituirà al mot *Frontanyà* (Camprubí 2006, p. 56-59). Així, Sant Pere de Frontanyà serà anomenat Sant Pere de la Portella i el castell de Frontanyà serà el castell de la Portella. No hem de confondre aquest indret amb Sant Jaume de Frontanyà, situat prop seu però separats tots dos pel terme de Borredà (Camprubí 2006, p. 116-117).

Pel que fa al topònim *bosc de Grevolet* o *artigues del bosc de Grevolet*, creiem que ha de ser un nom genèric que s'aplicava a una porció de bosc (on devien créixer grèvols) situada entre el riu Llobregat, la riera de Vilada (també coneguda com a riera de Borredà) i un punt indeterminat de la riera de Merlès.

Per ajudar visualment el lector oferim la comparació de tres mapes.

- En el de 997, de més de 50 quilòmetres quadrats, les afrontacions nord, est i oest estan delimitades per tres rius, cosa que en facilita la identificació. El problema és saber fins on arribava el límit est amb la riera de Merlès, ja que aquesta transcorre en

Grevolet i Sant Pere de Frontanyà (La Portella)

Elaborat per:
Disseny gràfic: Jaume Ruiz de Morales Gispedos;
Text: Josep Camprubí Sureda

Font: ICC (2019)

diagonal. Per això no podem assegurar que aquesta part de la representació que hem fet sobre el mapa sigui la correcta, ja que aquest límit est podia haver estat més petit. El límit sud ens ha estat possible identificar-lo gràcies a la conservació dels topònims Escobet i Parets (Campdeparets).

- En el de 1006-1007 les afrontacions les hem pogut delimitar aproximadament gràcies a la conservació dels topònims Mascaró, Portella i Salga. Aquest mapa no se sobreposaria al del document del 1002-1008 sinó que encaixarien de costat.

- En el de 1002-1008 donem com a límit nord la riera de Vilada (o Borredà) i com a límit oest el riu Llobregat ja que al document s'esmenta el puig de la Guàrdia, que està situat en el vèrtex on es trobem els dos rius, a la seves respectives ribes dretes (l'alou és a les ribes esquerres). El text ens diu que el límit de la propietat transcorre per la riera de la Portella fins a Gotzenes, topònim que hem situat en el mapa, però hem de saber que al nord de l'alou, però fora d'ell, a l'actual terme municipal de la Nou, hi ha la roca Gotzeta, un topònim similar que no hem de confondre.

Alou de la Vila

El 31 de gener de 1002, i per un resum de Caresmar (Ordeig 2014, doc. 24, p. 24), sabem que el comte Oliba vengué a Guifré un alou situat al comtat Berguedà, a l'apèndix del castell de Frontanyà (conegut posteriorment com a castell de la Portella), al lloc anomenat la Vila, per cent unitats pecuniàries indeterminades. Per la situació geogràfica de l'immoble venut, tot i que no l'hem sabut identificar exactament sobre un mapa, el comprador ha de ser el mateix Guifré del bosc de Grevolet, el veguer del castell de la Portella.

Sant Martí d'Avià i Sant Sadurní de Clarà

El 27 de juliol de 1003 (Junyent 1992, doc. 32, p. 39-40; còpia) el comte Oliba, i segons diu el text, per raons pietoses, dona les esglésies de Sant Martí d'Avià i de Sant Sadurní de Clarà al monestir de Serrateix, amb les dècimes, les primícies, les donacions i els cementiris.

L'extensió dels dos termes la coneixem gràcies a la dotalia de Sant Martí d'Avià, del 907, on ja apareix annexada dins seu la de Clarà (Ordeig 1993, doc. 36, p. 96-99). Aquest mateix document ens informa que el seu terme limitava amb Berga (est), Castellar (possiblement Castellar del Riu, oest?), Corbera (nord) i Sant Vicenç (d'Obiols, sud). Per la dotalia sabem que les esglésies d'Avià i Clarà anteriorment havien estat annexionades al monestir de Sant Salvador de Mata (veieu també Camprubí-Martí 2009).

En aquest terme, però, sabem que hi havia un alou que pertanyia al seu germà Berenguer, el bisbe d'Elna, qui en féu donació al monestir de Ripoll en testament, una cessió que va fer efectiva un altre dels germans, Bernat (*Tallaferro*, comte de Besalú) el 13 de maig de 1003 (Junyent 1992, doc. 31, p. 38). Així, els drets parroquials del terme eren d'Oliba, exceptuant-ne l'alou del seu germà.

L'església que actualment es coneix com a Sant Sadurní de Clarà no és l'autèntica si no que es tracta de la de Sant Lluc, a la qual durant la segona meitat del s. xx se li va canviar el nom, tal i com a finals d'aquell segle encara ho recordaven diverses persones de la

contrada. La veritable església es trobaria situada enmig de les antigues ruïnes del poble de Clarà, ubicades en un turó arbrat a la dreta de la riera del seu nom, just abans que aquesta arribi a la carretera que va de l'Espunyola a Berga.

La Nou

El 7 d'agost de 1003 i segons un resum de Roc d'Olzinelles (Junyent 1992, doc. 33, p. 41), el comte Oliba donà al monestir de Ripoll diversos alous, un dels quals estava situat a la Nou. Aquestes donacions les féu per remei de les ànimes dels seus pares i del seu germà (es refereix a Berenguer, bisbe d'Elna) però no hem d'oblidar que possiblement també ho féu perquè era el monestir al qual estava a punt d'entrar com a monjo.

Oriol o Oriol

El 5 de juliol de 1007-1008 (Junyent, 1992, doc. 38, p. 45-46; còpia) Ardemà i la seva esposa Ilià, anomenada *Llobatona*, vengueren al bisbe Sal·la (d'Urgell) un alou situat al comtat Berguedà, al terme de la vila d'Oriol o d'Orriols, el qual havien comprat al comte Oliba que ara és abat.

La propietat afrontava per l'est amb un altre alou que també era d'Ardemà i Ilià, per l'oest amb el camí de Cardona, pel sud amb la serra del terme de Súrria i pel nord amb el terme de Castelladral. La seva posició ens queda ben definida però no l'extensió i els límits.

El document presenta un problema de còmput, ja que si l'apliquem respecte de l'any del rei és el 1007 però sembla que Oliba no va ser abat de Ripoll fins als 1008 o 1009, fet que pot respondre a un problema de càlcul cronològic o, com diuen Junyent i Mundó, transcriptors del document, al fet que primer fos abat de Cuixà que de Ripoll. De totes maneres això no ens afecta, ja que la compravenda es realitzà anteriorment, mentre Oliba era comte, això és entre 988 i 1002-1003, aproximadament.

Sí que és interessant de fer notar que el bisbe Sal·la d'Urgell estava molt interessat en l'adquisició d'alous en aquest indret, ja que n'obtingué dos a través de permutes amb el seu germà Bernat, vescomte, un el 2 de març de 981 (Baraut 1980, doc. 188, p. 24) i un altre el 27 d'agost de 987 (Baraut 1980, doc. 211, p. 43).

Tot i que eren relativament propers, no hem de confondre aquest alou de la vila d'Orriols amb l'alou que la comtessa Ermengarda i el comte Oliba van cedir a Oriol, i que era proper a la riera de Navel/Anavel.

Pujol

El 27 de gener de 1020 (Junyent 1992, doc. 62, pp. 92-93; còpia), se celebrà un judici a la vila de Berga per raó d'un alou anomenat Pujol, situat prop de Montmajor, sobre el qual reclamaven la propietat, d'una banda una dona anomenada Emma i d'una altra, el monestir de Santa Maria de Serrateix. Tot això va començar quan el comte Oliba *Cabreta* l'any 983-984 (Junyent 1992, doc. 7, p. 12-13; còpia), a causa d'una traïció al castell d'Estela (al Berguedà), tragué l'ús d'aquest alou a Ató i Riquilda i el cedí amb tots els seus drets i propietats al monestir de Serrateix, un acte que es féu en presència del bisbe Sal·la d'Urgell i també d'Oliba i Berenguer, aquests dos darrers fills del comte Oliba *Cabreta*. El

problema era que, segons el judici de 1020, en el passat Oliba (el futur monjo) havia venut aquest alou a Ardemany i anys després aquest el tornà vendre a Arnau i Emma (Junyent 1992, doc. 30. p. 38; notícia). El jutge Sendred dictaminà que l'alou havia de ser per al monestir de Serrateix.

El text de 983-984 ens especifica que el monestir rebé íntegre tot l'alou però en canvi al de 1020 no s'explica què és allò que Oliba va vendre a Ardemany, si terres o drets. És possible que fos el dret d'ús (o arrendament) però no la propietat de la terra. Llavors se'ns planteja una altra qüestió: era Oliba o era el monestir qui havia d'arrendar l'alou? Si observem la documentació conservada veurem que la família comtal cerdana intervé en actes importants del monestir com ara la dotació, l'elecció de l'abat, etc. (Baraut 1971, doc. 36, p. 97-99; Junyent 1992, doc. 15, p. 21-24, etc.) i per tant hi exerceix alguna mena de control o protecció. Així, és possible que la família comtal pogués haver decidit a qui s'havia d'arrendar l'alou i el problema aparegués quan Ardemany, el tenidor, decidís traspasar pel seu compte la cessió a Arnau i Emma, cosa que no semblava bé al monestir i per això presentà el plet. Si no, és difícil d'entendre per què al judici no participa l'abat Oliba, ja que fou qui anteriorment vengué o arrendà un alou que era del monestir de Serrateix i tampoc s'entendria per què el monestir no s'havia queixat abans. No obstant això, hem d'anar en compte amb aquest document, ja que en el seu dia hi vàrem observar alguna irregularitat que ens va fer sospitar de la possible autenticitat tot i que no ho poguérem acabar d'aclarir (Camprubí 2006, p. 199).

El document de 983-984 ens parla de les afrontacions de l'alou, que són Sant Vicenç d'Anavel/Navel (est), torrent de Palol (sud), alou de Bardina (oest), castell de Merdainul (possiblement l'actual castell de Querol; Camprubí 2006, p. 118), Besec i el terme de Santa Maria (de Serrateix) (nord) i comprenia cases, terres, vinyes i molins. La seva posició ens queda ben definida però hem tingut problemes per identificar alguns dels indrets citats i per tant en aquests moments no ens atrevim a delimitar la seva extensió sobre un mapa.

1.2. Comtat d'Osona

Balbs

Segons una referència de Roc d'Olzinelles (Junyent, 1992, doc. 11, p. 17), el 17 de juliol de 990 Bradila i la seva esposa donaren al comte Oliba un alou situat a Balbs, a la vall de Ripoll, i en un altre resum fet també per Roc d'Olzinelles (Junyent, 1992, doc. 25, p.34), el 20 de juliol de l'any 1000 el comte Oliba va vendre a Goltred l'alou de Balbs que havia comprat a Bradila i la seva esposa. Fos per donació o per compra, sabem que Oliba tingué aquest alou almenys durant deu anys abans de vendre'l.

Però aquesta només devia ser una part de tot l'alou que Oliba tenia a Balbs i una part dels tractes que va fer amb Goltred, ja que en una altra notícia de Roc d'Olzinelles (Junyent 1992, doc. 19, p. 27) llegim que el 28 de maig de 995, l'abat Seniofred (que segons Junyent i Mundó, transcriptor del document, era abat del monestir de Ripoll), amb el consentiment del bisbe Arnulf d'Osona, permutà amb Goltred un mas situat a la vall Pedrera (prop de Ribes de Freser, comtat de Cerdanya) per un mas de Balbs que dit Goltred havia rebut

per donació del comte Oliba, és a dir, que almenys va haver-hi dos tractes diferents entre Oliba i Goltred referents a l'alou de Balbs.

El mas de Baubs (l'antic Balbs) està situat al nord de Ripoll i no l'hem de confondre amb un altre Balbs situat a la vall d'en Bas i que, per la seva situació geogràfica, a l'època formava part del comtat de Besalú.

Bosc de Grevolosa

Per un resum de Roc d'Olzinelles (Junyent, 1992, doc. 20, p. 27-28) sabem que el 19 de desembre de 996 el comte Oliba va donar al monestir de Ripoll el bosc de Grevolosa. Hi ha un indret amb aquest nom al nord de Sant Joan (de les Abadesses) però també hi ha una fageda anomenada així situada prop del Collet i del Pla de Grevolosa, on justament per sota d'ells passa el túnel de Bracons, a l'actual comarca d'Osona. Per proximitat amb els altres indrets on tenia propietats, nosaltres creiem que fa referència al topònim ubicat prop de Sant Joan (de les Abadesses).

Batet

El 14 de febrer de 1001 (Junyent, 1992, doc. 26, p. 35; còpia) el comte Oliba, per remei de la seva ànima i de la dels seus pares, donà a Baldric, Lizir i Joan, germans del monjo Duran, la meitat del dret d'hostalitat que tenia en un alou situat dins del comtat d'Osona, a la vall de Ripoll, a l'anomenada vila Batet i, a més a més, hi afegí un hort i unes altres terres (que havien de ser al mateix lloc), tot plegat pel cens d'una gallina i dos sexters ripollesos. Segons diu el text, els tres germans havien rebut les terres com a herència del seu pare i el comte Oliba hi tenia drets. Més que una donació sembla un arrendament de drets que es traspasa d'una generació a una altra.

La zona cedida comprenia, terres, cases, corts, fonts, pomeres, pastures, muntanyes, boscos, colls, erms, pastures, etc. i limitava per l'est amb el coll de Tenes, pel sud amb la muntanya de Morer, per l'oest amb el riu Ter i pel nord amb el riu d'Arçamala.

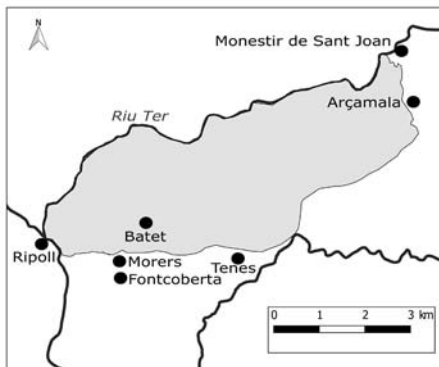
Les afrontacions que es donen situen aquest indret inequívocament al sud-est de Ripoll i no s'ha de confondre amb el Batet situat prop de Ribes de Freser ni amb el Batet ubicat prop d'Olot.

Però aquesta no era l'única propietat o dret que Oliba tenia en aquest indret ja que, per una notícia de Roc d'Olzinelles (Junyent, 1992, doc. 29, p. 37-38), sabem el 5 d'agost de 1002 Radamir i la seva esposa li vengueren una peça de terra a Batet, vall de Ripoll. En aquestes dates, però, Oliba el que fa és vendre les seves propietats i és estrany que faci la compra, a no ser que Caresmar interpretés erròniament el contingut del text i que la transacció fos en realitat una definició per motiu del final d'un arrendament i els diners que paga Oliba siguin el retorn de la fiança inicial.

Sembla que Oliba es va desfer d'una part dels béns de Batet el 27 de juliol de 1003/4¹ (Ordeig 2014, doc. 8, p. 70-71, còpia) ja que en aquesta data donà a l'església de Sant Genís (de Besalú) la dominicatura que tenia a (la vall de) Ripoll, a la vila de Batet, amb tots els censos inclosos, una propietat que ara tenia (utilitzava o tenia arrendada) Adalbert, capellà de Sant Genís de Besalú. La donació es féu per remei de la seva ànima i de la dels

seus pares. No s'esmenten les afrontacions. En un document del 20 de febrer de 1017 (Ordeig 2014, doc. 10, p. 27-28), Salomó, sacerdot i jutge, dona a Santa Maria (de Ripoll)² un alou que havia rebut per herència i per compra del comte Oliba, propietat que estava situada al comtat d'Osona, a la vila de Batet. Afrontava per l'est amb Llot (Luto) Negre, pel sud amb Fontcoberta, per l'oest amb el riu Ter i pel nord amb el riu d'Arçamala. Sobre el mapa, les afrontacions pràcticament coincideixen amb les terres que el 1001 Oliba havia arrendat a Baldric, Lizir i Joan, tot i afegint-hi un trosset més per la part sud que aniria des de Morer fins a Fontcoberta. Així, Salomó degué comprar l'alou entre 1001 i 1003-4 i la dominicatura que Oliba va cedir a Sant Genís de Besalú devia ser un tros petit o uns drets adquirits sobre una part d'ell. Bona part dels topònims que ens apareixen als documents s'han conservat fins avui dia. Això fa possible que puguem dibuixar sobre un mapa aquest alou, d'uns 19 quilòmetres quadrats aproximadament. El límit est és el menys documentat i per reconstruir-lo ens hem basat en partions com ara rius o muntanyes. El mapa ens mostra que aquest alou, tot seguint la riba esquerra del Ter, anava des del monestir de Ripoll fins a tocar el monestir de Sant Joan (de les Abadeses).

Alou de Batet

Substrat cartogràfic: Jaume Ruiz de Molas Capades.
Disseny gràfic: Josep Comaral Sureda.

Font: ICCG (2009)

Gausacs

Per una notícia de Roc d'Olzinelles (Junyent 1992, doc. 28, p. 37) sabem que el 23 de juliol de 1002 el comte Oliba va vendre al clergue Guisad, germà d'un monjo anomenat Ató, un alou a Gausacs que contenia una casa. Junyent i Mundó, transcriptors del document, situen la propietat prop de la riera de Sant Llorenç, al costat de Ripoll, però nosaltres l'identifiquem amb l'actual mas de Gausacs, a l'oest de Campdevàrol, que en aquella època formava part del comtat d'Osona.

Arçamala

Per una notícia escrita al llibre de Canalars de Sant Joan de les Abadeses (Junyent 1992, doc. 34, p. 41-42) sabem que l'honor feudal d'Arçamala va ser donat a dit monestir pel comte Oliba a l'entorn de l'any 1003. La riera d'Arçamala neix al sud del monestir, transcorre en direcció nord i desemboca al Ter gairebé al costat del cenobi. Sabem que la riba esquerra era la partició nord de la propietat de Batet i per tant l'honor d'Arçamala hauria d'estar ubicada a la muntanya o muntanyes que queden a la riba dreta, a tocar del monestir pel seus costats sud i est, això és, l'actual serrat del Colomer i/o potser fins i tot el serrat de Santigosa.

Campdevàdol, Saltor, Moles

El 7 d'agost de 1003 i segons un resum de Roc d'Olzinelles (Junyent 1992, doc. 33, p. 41), el comte Oliba donà al monestir de Ripoll diversos alous entre els quals n'hi havia uns de situats a Campdevàdol, Saltor (actualment hi ha l'església de Sant Julià de Saltor i el coll de Saltor, al nord de Ripoll) i Moles (la seva ubicació resta incerta ja que segons gent de la contrada era l'antic nom de Molins de Vinardell, a l'oest de Ripoll, tot i que Junyent, transcriptor del document, diu que era prop de Ripoll i del riu Ter). Aquestes donacions les féu per remei de les ànimes dels seus pares i del seu germà (es refereix a Berenguer, bisbe d'Elna). Ignorem si l'alou de Campdevàdol feia referència a Gausacs o si es tractava de dues propietats diferents properes l'una a l'altra i per això, davant del dubte, les comptabilitzem per separat.

1.3. Altres propietats

Venda d'alous a Guifré

Segons una notícia resumida per Caresmar i posteriorment transmesa per Martorell, (Junyent 1992, doc. 27, p. 37) sabem que el 1001-1002 el comte Oliba vengué un alou situat en un lloc indeterminat a un personatge anomenat Guifré. Segons Junyent i Mundó, transcriptors del document, podria ser el seu germà i la venda podria haver-se fet com a conseqüència de l'entrada d'Oliba al monestir de Ripoll, però Guifré és un nom freqüent a l'època i podria tractar-se de qualsevol altra persona, fins i tot el veguer de la Portella, relacionat amb Sant Pere de Frontanyà, que ens apareix en altres esments de propietats, tal com hem vist. Encara hi ha una altra venda, en aquest cas d'una terra, feta pel comte Oliba a un personatge anomenat Guifré i esmentada per Caresmar (Ordeig 2014, doc. 5, p. 23) amb data de l'11 d'octubre de 1001.

Sant Andreu de Gargallà i Sant Sadurní de Fígols

El 7 d'agost de 1003 i segons un resum de Roc d'Olzinelles (Junyent 1992, doc. 33, p. 41), el comte Oliba donà al monestir de Ripoll diverses propietats com ara l'església de Sant Andreu de Gargallà amb les dècimes i les primícies, i al terme de Cardona el predi de Fígols amb l'església de Sant Sadurní (actualment anomenada Santa Magdalena de Fígols) i les seves corresponents dècimes i primícies. Aquestes donacions, properes geogràficament l'una de l'altra, les féu per remei de les ànimes dels seus pares i del seu germà (es refereix a Berenguer, bisbe d'Elna). Tot i que Sant Sadurní s'esmenta dins del terme de Cardona, dubtem a quin comtat pertanyia aquesta església i la de Gargallà, ja que en aquesta zona i en aquest moment cronològic els límits entre el Berguedà i l'Urgell no apareixen gaire ben definits a la documentació que ens ha arribat (Camprubí 2006, p. 63-65).

1.4. Propietats dubtoses

A més de l'esment que hem citat en parlar de Batet, hi ha altres documents que no ens deixen clar si qui hi apareix és Oliba (el monjo) o algun altre personatge que tenia el mateix nom.

Així, el 3 de maig de 1007 (Ordeig 2014, doc. 9, p. 26, original) la comtessa Ermengarda (del Rosselló)³ donà a Sant Martí del Canigó un alou situat al comtat del Rosselló, al Vallespir, al suburbi d'Elna, a Salaó i Llupià, que afrontava amb un alou que havia estat del comte Oliba. Al nostre parer, no hi ha cap indici que ens permeti de saber si és una referència de l'Oliba *Cabreta*, el pare, o de l'Oliba fill. A més, tal com especificuem en l'apartat "Repartició geogràfica", les propietats de l'Oliba (el futur monjo) estaven repartides en un llocs concrets, força agrupades, tot al contrari d'aquest alou situat a Elna. Per això dubtem d'aquesta possessió i no la incloem a l'estudi.

En un document del 20 de febrer de 1017 on apareix esmentada una propietat de Batet de la qual ja hem parlat (Ordeig 2014, doc. 10, p. 27-28, còpia), Salomó, sacerdot i jutge, també dóna a Santa Maria (de Ripoll) un alou situat al comtat del Berguedà, al lloc de Casserres, a les Planes, propietat que li havia donat Oliba. Tampoc no sabem si fa referència a l'Oliba *Cabreta*, a l'Oliba fill o a qui. Davant del dubte l'excloem del nostre estudi.

2. Anàlisi

2.1. Tipologia documental

Tenim vint-i-tres documents diferents dels quals un és original, set són còpies, onze corresponen a resums o registos, dos estan falsificats i dos més són suspectes (o en tot cas còpies). A més a més hi ha dos documents que esmenten dues propietats de dubtosa atribució a Oliba i que, davant del dubte, no utilitzem en aquest estudi. Així, la possible signatura autògrafa d'Oliba abans de professar només la podem trobar en un d'aquest textos (el de Castell d'Alareny). El fet que pràcticament tota la informació ens hagi arribat en còpies i resums fa que hi pugui haver errors de lectura o d'escriptura, que no hem de confondre amb indicis de falsedat. És per això que dos documents els hem catalogat com a suspectes i per tant l'ús que n'hem de fer del contingut no ha de ser afirmar-lo ni desmentir-lo, sinó utilitzar el condicional "podria ser que..." No es pot fer història en termes absoluts quan se sospita que un text pot ser dubtós.

Pel que fa a les tipologies documentals, 10 corresponen a vendes (un és suspecte), 17 més a donacions (un és suspecte i l'altre fals), tot i que alguns, si analitzem el context, veurem que estan relacionats amb arrendaments. Hem d'anar en compte perquè a l'època s'usava el mot *donació* no tan sols per fer referència a béns cedits gratuïtament sinó també per a arrendaments, vendes i tota classe de transaccions que comportessin algun dret adquirit, i només una anàlisi íntegra del document ens pot permetre saber davant de quin cas ens trobem. Per tant, hem de tenir en compte que els resums de què disposem són interpretacions genèriques del mot *donació* fetes pel seu autor i no podem precisar de quin tipus de transacció es tractava.

Fins als nostres dies han arribat 21 referències conegudes de propietats diferents d'Oliba, incloent-hi els dos falsos, els dos suspectes, agrupant i descomptant els béns que es traspassen més d'una vegada i tenint en compte que les esglésies d'Avià i Clarà formaven una única entitat. Algunes d'aquestes propietats, si observem el context, veurem que tot i tenir el mateix nom han de ser unitats o parts diferents d'un mateix bé, com per exemple els dos alous que se citen a Balbs.

Dels 21 esments, quinze fan referència a alous, una a un bosc, una altra a un honor feudal (interpretació feta per l'autor del resum on apareix), tres a esglésies amb els seus drets de cobrament de rendes, un honor i una terra. Per tant, gairebé totes les possessions d'Oliba es cataloguen com a alous. En aquesta època entenem com a alou una propietat plena, sovint extensa, en mans dels poderosos (els pagesos no tenen alous en propietat, creença errònia), de la qual el seu amo podia obtenir rendes i no n'havia de pagar cap a ningú (Martí 1997).

Com que bona part dels textos ens han arribat a través d'esments o resums, és difícil saber com va obtenir la major part de les possessions. Si fem cas als documents, una la va rebre per herència i potser una segona també, dues per compra, una per permuta i una per donació. Malgrat tot, creiem que, com a membre d'una família comtal, el més probable és que una part l'obtingués per herència i una altra part per compra, sense que puguem precisar quantitats ni percentatges.

2.2. Repartició geogràfica

Si agrupem geogràficament les possessions conegudes del comte Oliba veurem que la major part són al comtat del Berguedà i al comtat d'Osona, i en aquesta darrera jurisdicció especialment a la vall de Ripoll:

- Comtat d'Osona: Batet, Balbs, bosc de Grevolosa, Gausacs, Arçamala, Campdevànot, Saltor i Moles.

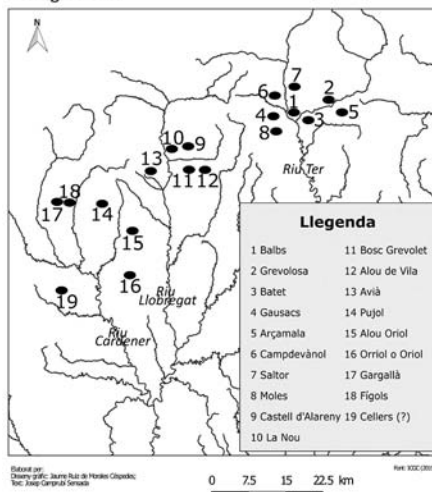
- Comtat del Berguedà: Cellers, Castell d'Alareny, el bosc de Grevolet, Sant Martí d'Avià i Sant Sadurn de Clarà, la Nou, Orriols, Navel / Anavel, terme de Sant Pere de Frontanyà (posteriorment anomenat la Portella. Inclou Vila i Grevolet) i Pujol.

- Comtat difícil d'identificar: Fígols i Gargallà (potser berguedans?) juntament amb tres alous en un lloc no especificat (venuts a un tal Guifré, potser al terme de Sant Pere de Frontanyà, al Berguedà).

Si observem el mapa general del patrimoni immoble d'Oliba, veurem que les propietats conegudes sembla que s'agrupen en unes zones geogràfiques concretes.

Així, al Berguedà, una estaria al voltant de l'actual riera de Vilada, on al marge dret trobaríem Castell d'Alareny i la Nou, mentre que a l'esquerre hi hauria el bosc de Grevolet, la Vila i les del terme de Sant Pere de Frontanyà (la Portella). Una altra zona estaria enquadrada pel nord, amb l'alou de Pujol (prop de Montmajor), Gargallà i Fígols, seguiria per l'oest el marge esquerre de la riera de Navel / Anavel i Oriol fins a prop de

Patrimoni immoble conegut d'Oliba

Súria, zona on hi hauria les propietats situades més al sud, i pel costat est arribaria fins a prop del monestir de Serrateix. Enmig d'aquests dos blocs de propietats trobaríem les esglésies d'Avià i Clarà.

Pel que fa a les possessions del comtat d'Osona, un grup sembla que es concentra en cercle a l'entorn del monestir de Ripoll: Balbs, Gausacs, Campdevànol, Saltor, Moles i Batet (aquest darrer arribava fins a pocs metres del monestir). Un altre grup es disposa al voltant del monestir de Sant Joan de Ripoll: Gausacs i Arçamala (aquest darrer arribava fins a pocs metres del monestir).

Volem donar les gràcies a Antoni Llagostera i Fernàndez pel seu ajut a l'hora d'identificar alguns topònims del Ripollès.

2.3. Confusió historiogràfica

El fet que les propietats d'Oliba es concentrassin eminentment al Berguedà i a la vall de Ripoll ha fet creure a autors com ara Paul Fridolin Kehr (Kehr 1926, p. 24), Esteve Albert i Corp (Albert 1966, p. 11), Albert Benet i Clarà (Benet 1984, p. 15-24), per citar-ne alguns dels que han tingut més ressonància, que era comte de Berga (o Berguedà). Altres autors, com ara Rafael Torrent i Orri (Torrent 1950, p. 649-653), Eduard Junyent i Anscari Manuel Mundó (Junyent 1992, p. XI, 30-33, 35-36), Antoni Pladevall i Font (Pladevall 2008, p. 12) o Armand de Fluvià (Fluvià 1989, p. 111) consideraven que Oliba era comte del Berguedà i de Ripoll. Fins i tot Pierre Bonassie (Bonassie 1988, p. 65) reconeixia l'existència d'un comtat de Ripoll. Però, els documents que existeixen, ¿són prova suficient per afirmar que Oliba era comte del Berguedà i de Ripoll i que per tant aquestes dues demarcacions eren independents del comte de Cerdanya i del d'Osona? Al nostre parer no, ja que tan sols es tracta de documents relacionats amb l'administració de béns i drets, tal com ho podia haver fet qualsevol altra persona propietària i rica de l'època. Per tant, cal cercar tota la resta de documentació relacionada amb Oliba i analitzar-la.

- Oliba signa en un judici datat del 30 de novembre de 997 (Baraut 1980, doc. 252, p. 85-86) sobre les dècimes de Lempedes que s'havien de pagar a Sant Jaume de Frontanyà. Oliba no apareix esmentat al text i el pes de l'actuació recau sobre els jutges.

- Roc d'Olzinelles ens informa d'un judici fet davant del comte Oliba a la vall de Ripoll, al lloc anomenat Tenes, el 6 de desembre de 997 (Junyent, 1992, doc. 22, p. 30) però tampoc no ens especifica que hi realitzés cap funció en especial.

- Entre el 988 i el 990 (Junyent 1992, doc. 13, p. 18-19) el comte Bernat (Tallaferra) donà mil sous, que eren d'un personatge anomenat Arnau, al monestir de la Grassa. El text diu que Bernat està acompanyat dels seus germans però no se n'esmenten els noms. Dubtem si realment van arribar a ser-hi presents o si es tracta d'un formulisme per donar importància i fe de l'acte.

- A l'acta d'elecció d'Eimil com a abat Serrateix, del 5 de juny de 992 (Junyent, doc. 15, p. 21-24; segons datació pel rei de França) hi són presents la comtessa Ermengarda i els seus quatre fills: Bernat, comte; Guifré, comte; Oliba, comte, i Berenguer, bisbe.

- El 29 de març de 999 (Junyent 1992, doc. 23, pp. 30-33) el comte Bernat Tallaferra fa diverses donacions al monestir de Sant Genís i Sant Miquel de Besalú, text que també és

signat pel comte Oliba. Segons Mundó, revisor del document, hi signa perquè devia tenir drets sobre algun dels béns que se cedien (com per exemple la vila de Balbs amb la seva església, lloc on hem vist que Oliba tenia propietats), però nosaltres pensem que es podria haver fet per donar més solemnitat i validesa a la donació, ja que no sabem del cert si la propietat de Balbs que ara es donava havia estat prèviament d'Oliba o si era de Bernat.

- El 23 de febrer de l'any 1000 (Junyent 1992, doc. 24, p. 33-34) el comte Bernat *Tallaferro* donà el monestir de Monisatèn, també conegut com a Sant Pau de Fenollet, al monestir de Sant Miquel de Cuixà, en presència, entre d'altres, dels seus germans, que eren el comte Guifré, el comte Oliba i Berenguer, bisbe d'Elna.

Cal afegir una consideració feta per Junyent i Mundó, transcriptors del document de Batet de 1001 (Junyent, 1992, doc. 26, p. 35), els quals es fixen en unes frases que apareixen al text: *ex iure principalis potestate... per censum regale, et iura censualis, et imperium principalis*, serveis que provenien *ex regali potestate*, una plenitud de potestat que, segons aquests autors, demostra que era el senyor de la vall de Ripoll i que aquí hi exercí la funció comtal. Però si Oliba hagués estat comte d'una vall o d'un comtat de Ripoll independent, aquesta propietat no estaria ubicada dins del comtat d'Osona, tal com diu el document, sinó dins del comtat de Ripoll. Cingolani (Cingolani 2008) les identifica com a atribucions reials que es feien els comtes. Al nostre parer, però, es tracta de ressaltar que la procedència dels drets alodials té el seu origen en les concessions reials (o imperials) franques, aspecte que ja ha estat estudiat anteriorment (Martí 1997).

Les actuacions que hem exposat ens refermen el fet que Oliba era comte i que podia estar present en fets importants o en transaccions dels seus germans però no ens especifiquen de cap manera que governés un Berguedà o un Ripollès independents i amb entitat pròpia i molt menys que aquests dos territoris fossin domini seu exclusiu. De fet, la supeditació del comtat del Berguedà al de Cerdanya per dret de conquesta i la seva unió indivisible és un tema que ja ha estat estudiat anteriorment (Camprubí 1999; Camprubí 2006), així com els fets que portaren Oliba a professar com a monjo i que estaven relacionats amb l'administració dels comtats per part dels seus germans Bernat i Guifré (Camprubí 1999; Camprubí 2019).

Les propietats que posseïa a la vall de Ripoll o al seu entorn estaven dins del comtat d'Osona (que era governat pel comte de Barcelona), així que Oliba no podia ser comte d'una zona on no tenia drets comtals. A més, als documents de l'època s'hauria especificat l'existència d'aquest comtat, un fet que no constatem. Aquestes dues qüestions ja han estat estudiades anteriorment (Camprubí 2019).

Llavors, per què alguns historiadors han parlat d'un comtat del Berguedà i d'un comtat del Ripollès governats per Oliba?

- La primera raó és perquè fins a final del s. xx i inicis del XXI no s'havien publicat gairebé tots els documents dels comtats nord-orientals peninsulars fins a l'any mil, inclosos els referents a l'Oliba comte, i per tant la visió d'aquest personatge era més reduïda de la que tenim ara.

- En segon lloc perquè la figura d'Oliba sovint s'ha analitzat per si mateixa sense estudiar el context en el qual es movia. És per això que es confon control de propietats amb control comtal.

- En tercer lloc perquè hi ha hagut autors que s'han dedicat a repetir o copiar el que deien altres sense investigar o analitzar els fets per ells mateixos.
- I en quart lloc perquè la figura d'Oliba s'ha idealitzat tant que és un producte que ven i que la gent es creu, independentment que sigui real o no, i per tant és un estereotip que cal mantenir: vendre un comtat del Berguedà o un comtat del Ripollès manats pel famós abat i bisbe Oliba es voler atribuir importància històrica a un territori malgrat que els principals estudiosos d'aquest personatge, com ara el pare Anselm Albareda (Albareda 1931, p. 12, 34) i Ramon d'Abadal (D'Abadal 1948, p. 61), no veiessin clara aquesta qüestió.

3. Conclusions

Constatem que la major part de les propietats i dels drets del comte Oliba estaven situades al comtat del Berguedà i al d'Osona (en aquest darrer una bona part a la vall de Ripoll). Sembla que s'agrupen per zones geogràfiques més o menys properes les unes a les altres, fet que possiblement en facilitaria l'administració i el control. És probable que la major part dels béns li vinguessin per herència. De fet, com que Oliba pertanyia al bloc comtal de Cerdanya-Berguedà, Capcir, Vallespir i Besalú, que durant el s. x havia tingut enfrontaments amb el bloc de Barcelona, Osona-Manresa, Girona i Urgell (Camprubí 2005), és difícil pensar que volgués arriscar-se a comprar alguna cosa dins d'un possible comtat rival, com seria el cas dels béns que estan ubicats dins de la vall de Ripoll, però en canvi és lògic que els administrés si provenien d'una herència familiar. Tot i així, a la vall de Ripoll hi fa una compra, o això és el que interpreta la persona que fa el resum que ens ha arribat fins avui dia.

La major part de les seves propietats estan formades, en general, per alous i en menor nombre per drets sobre esglésies. Això vol dir que actuava com qualsevol altre comte o persona noble de l'època i que per tant no vivia del seu propi treball si no del que feien els camperols a les terres que ell posseïa.

La documentació que ens ha arribat d'Oliba fa referència a la seva presència en actes relacionats amb la seva dignitat comtal, normalment acompanyat per algun dels seus germans o per la mare, i sobretot a accions derivades de l'administració de les seves propietats particulars. Cap d'aquests textos és suficientment explícit per poder afirmar que Oliba era comte exclusiu d'uns comtats del Berguedà i Ripollès independents i molt menys quan no tenim cap prova documental de l'existència d'aquest darrer.

Les propietats d'Oliba situades a l'actual comarca del Ripollès envolten el monestir de Santa Maria de Ripoll. Com que la major part de referències ens han arribat a través de resums, només en coneixem l'extensió exacta d'una, Batet, que resseguia la vora esquerra del riu Ter des del monestir de Sant Joan (de les Abadesses) fins al de Santa Maria (Ripoll). Així, si totes les propietats eren més o menys extenses com aquesta, podem dir que el cenobi estava envoltat de terres vinculades als comtes de Cerdanya i això ens ajuda a entendre per què aquests participaven en les remodelacions i dotacions del monestir (Ordeig 1993, doc. 52, p. 127-128; Ordeig 1994, doc. 96, p. 226-229; Ordeig 1996, doc. 1032, p. 56-60) tot i que estigués ubicat dins del comtat d'Osona, una demarcació manada pel comte de Barcelona. Aquesta dualitat i la necessitat d'entesa entre els dos

blocs comtals davant dels atacs andalusins que patien és una de les raons que, al nostre parer, van propiciar l'entrada d'Oliba en aquest monestir i no en un altre (Campربی 2019). Per això no és casualitat que ell rebés d'herència aquestes terres i que abans de professar en donés una part al cenobi, sinó que la seva professió a Ripoll ja devia ser un pla traçat pel seu pare en el moment en el qual va repartir els comtats i les propietats entre els seus fills l'any 988, tal com insinuava el monjo Garsies de Cuixà (Junyent 1992, textos literaris núm. 28, p. 370).

Ens podem preguntar on anaven a parar els guanys de les vendes i dels ingressos senyorials o censals que poguessin produir els béns immobles d'Oliba. Eren per viure ell o els seus familiars? Es destinaven a la guerra amb l'al-Àndalus o contra altres comtes? Van acabar donats al monestir de Ripoll? És evident que una part degueren servir per a la seva manutenció però les set donacions conegudes que fa a Santa Maria de Ripoll just abans de professar (la Nou, Campdevàdol, Saltor, Moles, Sant Sadurní de Fígols i Sant Andreu de Gargallà) tenen una clara voluntat d'assegurar-se una bona estada al monestir que l'ha d'acollir i qui sap si serviren per comprar el càrrec abadial, tot incrementant el patrimoni de Santa Maria de Ripoll tal com havien fet els seus avantpassats (Ordeig 1996, doc. 1032, p. 56-60) i tal com solien fer els nobles de l'Europa occidental vers les institucions religioses (Lawrence 1989). De fet, tot estava ben lligat ja que ningú de fora no podia acusar el monestir de fer cap tracte de favor a Oliba o a aquest de comprar el seu càrrec ja que la regla de Sant Benet preveia que els monjos abans de professar havien de repartir els seus béns entre els pobres o bé fer-ne donació al monestir que els acolliria (Fossas 1997, precepte LVIII, núm. 24). Cal afegir que en aquest mateix moment també féu sengles donacions d'immobles a l'església de Sant Genís de Besalú, a Santa Maria de Serrateix i a Sant Joan de Ripoll (Abadesses).

El problema que presenta el personatge d'Oliba és que s'investiga poc sobre ell i quan se'n parla és per repetir idees preconcebudes. Si d'unes poques referències sobre les seves propietats n'hem extret unes quantes idees noves, quantes en podríem aconseguir si investiguéssim a fons totes les informacions que hi ha acumulades de la seva època com a religiós?

Bibliografia

- ALBAREDA, ANSELM MARIA (1931) *L'abat Oliva, fundador de Montserrat (971-1046): Assaig biogràfic*. Montserrat.
- D'ABADAL, RAMON (1948) *L'abat Oliba Bisbe de Vic i la seva època*, Barcelona: ed. Aedos, p. 61.
- D'ABADAL I DE VINYALS, RAMON (1964) 'La institució comtal carolingia en la pre-Catalunya del segle IX'. *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 1. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, p. 29-75.
- ALBERT I CORP, ESTEVE (1966) *L'obra Social i Política de l'Abat-bisbe Oliba*, col. Episodis de la Història, 79. Barcelona: ed. Rafael Dalmau, p. 11.
- BARAUT, CEBRIÀ (1978) "Les actes de consagracions d'esglésies del bisbat d'Urgell (s. IX-XIII)". *Urgellia*, vol. 1. La Seu: Societat de Cultura Urgel·litana, p. 11-182.
- BARAUT, CEBRIÀ (1980) "Els documents dels anys 981-1010 de l'Arxiu Capítular de la Seu d'Urgell". *Urgellia*, vol. 3. La Seu: Societat de Cultura Urgel·litana, p. 7-166.
- BARAUT, CEBRIÀ (1979) "Els documents dels segles IX-X conservats a l'Arxiu Capítular de la Seu d'Urgell". *Urgellia*, vol. 2. La Seu: Societat de Cultura Urgel·litana, p. 7-186.
- BARAUT, CEBRIÀ (1981) "Els documents dels anys 1010-1050 de l'Arxiu Capítular de la Seu d'Urgell". *Urgellia*, vol. 4. La Seu: Societat de Cultura Urgel·litana, p. 7-186.
- BENET CLARA, ALBERT (1984) "El comtat de Berga. Origen i límits (segles X-XI)". *L'Erol*, núm. 11. Berga: Àmbit de Recerques del Berguedà, p. 15-24.
- BOLÓS MASCLANS, JORDI (2009) *Diplomatari del monestir de Sant Pere de la Portella*. Col. Diplomatari 47. Barcelona: Fundació Noguera.
- BONASSIE, PIERRE (1988) *Cataluña mil años atrás (siglos X-XI)*. Barcelona: Ediciones Península.
- CAMPRUBÍ SENSADA, JOSEP – MARTÍ CASTELLÓ, RAMON (2009) "El monestir carolingi de Sant Salvador de Mata (L'Espunyola, Berguedà)". *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, núm. 29. Barcelona: Universitat de Barcelona, p. 547-573.
- CAMPRUBÍ SENSADA, JOSEP (1999) "La indivisibilitat del bloc comtal cerdanoberguedà en època d'Oliba (Cabreta) i els seus fills (finals del X inicis del XII)". *Actes del Congrés Internacional Gerbert d'Orlhac i els seu temps*. Vic-Ripoll: Universitat de Vic-Eumo Editorial, p. 151-162.
- CAMPRUBÍ SENSADA, JOSEP (2005) "Los castra fronterizos de la parte occidental del condado Berguedà (Barcelona) en los años centrales del siglo X: el reflejo de las rivalidades condales". *III Congreso de Castellología Ibérica*. Guadalajara: Asociación Española de Amigos de los Castillos-Diputación de Guadalajara, p. 83-92.
- CAMPRUBÍ SENSADA, JOSEP (2006) *Conquesta i estructuració territorial del Berguedà (ss. IX-XI)*. *La Formació del Comtat*. Col. Espai/Temps, núm. 46. Lleida: Universitat de Lleida.
- CAMPRUBÍ SENSADA, JOSEP (2019) "Why did the Abbot-Bishop Oliba enter religious life?". *The Journal of Medieval Monastic Studies*, 8 (en premsa).
- CINGOLANI, STEPHANO MARIA "Estratègies de legitimitació del poder comtal: l'abat Oliba, Ramon Berenguer I, la seu de Barcelona i les Gesta Comitum Barcinonensium". *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, núm. 29. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2008, p. 168-170.
- CINGOLANI, STEPHANO (2014) "L'abat Oliba, el poder i la paraula". *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, núm. 31, Barcelona: Universitat de Barcelona, p. 115-162.
- Està escrit de dues maneres diferents.
- FLUVIÀ, ARMAND DE (1989) *Els Primitius Comtats i Vescomtats de Catalunya*. Biblioteca Universitària, núm. 11. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, p. 111 i l'apartat dedicat als comtes de Berga.
- FOSSAS, IGNASI MARIA (1997) *Sant Benet de Núria. Regla per als Monjos: text llatí / català*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- FREEDMAN, PAUL H. (2003) "Un document del comte Oliba abans de la seva entrada en religió". *Ausa*, vol. 21, núm. 151. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, p. 23-28.
- KEHR, PAUL FRIDOLIN (1926) *Das Papsttum und der Katalanische Prinzipat bis zur Vereinigung mit Aragon*. Berlín.
- JUNYENT EDUARD (1992) *Diplomatari i escrits literaris de l'Abat i Bisbe Oliba*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans (ed. i revisat per Anscari Mundó).
- JUNYENT SUBIRÀ, EDUARD (1973) *El Comtat de Berga en els segles X i XI*. Edicions del Museu Municipal de Berga.
- JUNYENT, EDUARD (1971) *Esbós biogràfic del Comte, Abat i Bisbe Oliba*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. (Edició de 2008 revisada per Ramon Ordeig Mata, p. 9 i 10).
- LAWRENCE, CLIFORD E. (1989) *Medieval Monasticism: Forms of Religious Life in Western Europe in the Middle Ages*. Nova York.

- MARTÍ, RAMON (1995) "Territoris en transició al Pirineu medieval (segles V-X). Actes del 3r Curs d'Arqueologia d'Andorra. Andorra, p. 37-84.
- MARTÍ, RAMON (1997) "L'Alou a la documentació catalana d'època comtal: solució d'un problema historiogràfic genèric". *La vida medieval als dos vessants del Pirineu. Actes del 4t Curs d'Arqueologia d'Andorra*. Andorra: Patrimoni Cultural, p. 28-60.
- MARTÍ, RAMON (2008) "Las instituciones de paz y tregua de Dios en la formación de la feudalidad. El caso de la archidiócesis de Narbona". *Religión, herejías y revueltas sociales en Europa y América*. Vitoria: Universidad del País Vasco, p. 17-44.
- MUNDÓ, ANSCARI MANUEL (1967) "La datació de documents pel rei Robert (996-1031) a Catalunya". *Anuario de Estudios Medievales*. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, p. 13-34.
- ORDEIG MATA, RAMON (1993). *Les dotalies de les Esglésies de Catalunya (ss. IX-X)*, vol I, primer llibre. Vic: Estudis Històrics.
- ORDEIG MATA, RAMON (1994) *Les dotalies de les esglésies de Catalunya (ss. IX-X)*, vol I, segon llibre. Vic: Estudis Històrics.
- ORDEIG MATA, RAMON (1996) *Les dotalies de les esglésies de Catalunya (segles XI-XII)*, vol. II, primera part. Vic: Estudis Històrics.
- ORDEIG MATA, RAMON (2014) "Suplement del diplomatarí i escrits literaris de l'abat i bisbe Oliba d'Eduard Junyent". *Analecta Sacra Tarraconensia*, vol. 87, Barcelona: ed. Balmesiana, p. 47-118.
- PLADEVALL FONT, ANTONI (2008) *Vida i Semblança del Comte, Monjo, Abat i Bisbe Oliba, en el Mil·lenari de l'inici del Seu Abadiat de Ripoll i de Cuixà*. Col. Textos, núm. 27. Vic: Institut Superior de Ciències Religioses de Vic, p. 12.
- RODRÍGUEZ BERNAL, FRANCESC (2016) *Colecció Diplomàtica de l'Arxiu Ducal de Cardona (965-1230)*. Col. Diplomataris núm. 71. Barcelona: Fundació Noguera.
- TORRENT ORRI, RAFAEL (1950) "El abad Oliva y los condados de Ripoll y Berga". *Pyrene*, núm. 21. Olot, desembre, p. 649-653.
- VERGES PONS, OLIVER (2017): *Urgell mil anys enrere. Història política, societat i econòmica d'un comtat i de la seva classe dirigent (870-1066)*. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat Autònoma.

Notes

- 1- Si considerem que el còmput dels anys del rei Robert comença el dia de la seva entronització, la data és de 1004. Si admetem que a partir de l'any 1000 es compta l'inici del seu regnat a partir del 24 de juny, tal com proposa Mundó (Mundó 1967), la data és de 1003.
- 2- Ordeig interpreta que és Santa Maria de Ripoll.
- 3- Interpretació d'Ordeig.

